

Національна академія педагогічних наук України
Інститут проблем виховання

КАРЕЛОВА ГАЛИНА АНДРІЇВНА

УДК 374.09.015.3:141.2-053.6](043.3)

**ВИХОВАННЯ ОПТИМІСТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЖИТТЯ
В СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті проблем виховання НАПН України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Докукіна Олена Михайлівна,
Інститут проблем виховання НАПН України,
вчений секретар.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Безкоровайна Ольга Володимирівна,
Рівненський державний гуманітарний університет,
завідувач кафедри методики викладання
іноземних мов;

кандидат педагогічних наук
Горлова Анастасія Василівна,
Херсонський державний університет,
старший викладач кафедри педагогіки
початкової освіти.

Захист дисертації відбудеться „26“ січня 2016 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.454.01 в Інституті проблем виховання НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій частині Інституту проблем виховання НАПН України за адресою 04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9.

Автореферат розіслано „24“ грудня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ж. В. Петрочко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку українського суспільства визначається глибокими соціальними перетвореннями, що сприяють утвердженню європейських цінностей, серед яких найважливішими є розвиток конкурентоспроможної, самодостатньої і впевненої в собі людини. Водночас зовнішні та внутрішні державні ускладнення, соціально-економічні негаразди негативно впливають на молоде покоління, викликаючи емоційне напруження, тривожність, невпевненість і зневіру. З огляду на це, виховання оптимістичного ставлення до життя у дітей та молоді постає одним із найважливіших завдань сучасної педагогічної науки.

Освітня орієнтація на виховання у дітей та учнівської молоді стійкості до життєвих труднощів, створення умов для їхньої самореалізації знайшла своє втілення у положеннях Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Закону України „Про освіту“, Концепції національної системи виховання, Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Основних орієнтирів виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України.

У зв'язку з цим набуває значущості пошук ціннісних механізмів самоствердження дитини, розкриття потенціалу сучасних технологій виховання, спрямованих на утвердження цінності життя, виховання цілеспрямованості, віри у власні сили і можливості, окреслення життєвих перспектив, що і визначає виховання оптимістичного ставлення до життя.

Теоретико-методологічні засади виховання означеної якості відображено у працях І. Бега, Л. Виготського, Т. Грабовської, О. Киричука, М. Замишляєвої, О. Леонтьєва, Н. Левус, Л. Сохань, Т. Титаренко, Г. Тульчинського, К. Тернер, В. Франкла, В. Чудновського.

Значний внесок у розуміння шляхів виховання в учнів оптимістичного ставлення до життя зробили вчені-педагоги, які досліджували: виховання культури особистісного самоствердження (О. Безкоровайна), виховний ідеал, виховання волі й характеру (Г. Ващенко), особливості виховання підлітків у кризовий період їхнього розвитку (А. Горлова), взаємодію школи і сім'ї у вихованні школярів (О. Доукіна), смисложиттєві цінності (К. Журба), виховання життєвих перспектив, віру в позитивні можливості дитини (А. Макаренко), бачення людини в „оптимістичній перспективі“, стимулювання особистісного зростання (В. Сухомлинський), гуманістичні цінності та ціннісні орієнтації (О. Сухомлинська, К. Чорна, І. Шкільна), сприяння успіхів життєвого самоствердження (С. Френе), питання життєвої компетентності особистості (І. Ящук).

Виховний потенціал позаурочної діяльності, сучасні підходи до організації виховної роботи в позаурочний час обґрунтовано в працях О. Євладової, Л. Кондратової, С. Сергієнко, С. Шевченка, В. Цися.

Останніми роками виконано дисертаційні роботи, присвячені вивченню проблем виховання оптимізму в культурологічному (К. Абоносимова), соціальному (О. Рязських), суспільному (І. Кужельна) та особистісному (І. Мансурова) вимірах.

Водночас, незважаючи на наявність різнобічного наукового доробку щодо визначення сутності й виховання оптимістичного ставлення до життя, подальшого ґрунтового вивчення потребує проблема виховання оптимістичного ставлення до життя саме у старших підлітків загальноосвітньої школи.

Своєчасність і доцільність дослідження зумовлені рядом *суперечностей* між:

– об'єктивною потребою сучасного суспільства у молоді з високим рівнем оптимістичного ставлення до життя та недостатньою розробленістю теоретичного підґрунтя і науково обґрунтованого педагогічного інструментарію виховання такого ставлення у зростаючої особистості;

– важливістю виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків і недостатньою розробленістю сучасних змісту, форм і методів цього процесу, низьким рівнем підготовленості педагогів і батьків до реалізації зазначеного напрямку виховної роботи;

– значним потенціалом позаурочної діяльності школи щодо виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків та його низькою реалізацією на практиці.

Соціальна значущість і окреслені суперечності зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: „*Виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності*“.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження пов'язане з плановою темою лабораторії морального та етичного виховання Інституту проблем виховання НАПН України „Виховання гуманістичних цінностей школярів“ (державний реєстраційний номер 010511000150). Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України (протокол № 9 від 27.11.2003 р.) та узгоджено Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 10 від 23.12.2003 р.).

Мета дослідження: на основі узагальнення теоретичних основ виховання оптимістичного ставлення до життя, вивчення його сутності й змістової структури в старших підлітків визначити, обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності.

Відповідно до мети окреслено **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати стан дослідженості проблеми виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків, уточнити сутність і змістову структуру оптимістичного ставлення старших підлітків до життя.

2. Схарактеризувати критерії, показники та рівні вихованості оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків.

3. Розробити модель особистісно орієнтованого виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності.

4. Визначити, обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності.

Об'єкт дослідження – процес виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків.

Предмет дослідження – педагогічні умови виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: концептуальні положення особистісно орієнтованого (І. Бех) та гуманістичного (Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинський, К. Чорна) підходів до виховання підлітків; положення про сензитивність старшого підліткового віку у моральному становленні особистості (Л. Божович, Л. Виготський, Д. Ельконін, І. Кон, К. Левін, О. Леонтьєв, Ж. Піаже, Ф. Райс, С. Рубінштейн, С. Холл); наукові дослідження про суб'єкт-суб'єктну взаємодію (К. Абульханова-Славська, О. Киричук, Г. Костюк); наукові ідеї щодо виховання у дітей позитивного ставлення до життя (Г. Ващенко, Я. Коменський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Френе); виховання школярів у позаурочній діяльності (В. Білоусова, О. Докукіна, К. Журба, В. Оржеховська); теоретичні положення щодо впровадження виховних технологій у педагогічну практику (Т. Дем'янюк, І. Добротворський, І. Зязюн, Є. Ксенчук та інші).

Для досягнення мети та вирішення завдань дослідження використано такі **методи**:

– *теоретичні*: аналіз і систематизація наукової літератури з проблеми для уточнення сутності базових понять дослідження відповідно до його об'єкта і предмета; порівняння, класифікація й узагальнення теоретичних та емпіричних даних для обґрунтування структури оптимістичного ставлення до життя, критеріїв і показників, педагогічних умов виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків; синтез, абстрагування, моделювання, на основі яких розроблено модель особистісно орієнтованого виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності;

– *емпіричні*: діагностичні методи (анкетування, опитування, тестування, бесіди, ранжування, вирішення проблемних ситуацій, проєктивні методики); обсерваційні (пряме та опосередковане спостереження); педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний етапи), за допомогою яких було визначено рівні вихованості оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків;

– *статистичні*: методи математичної статистики для перевірки ефективності створених педагогічних умов виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

– *вперше* визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності (розроблення і запровадження методики особистісно орієнтованого виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності; підготовка вчителів до виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків; підвищення педагогічного потенціалу батьків щодо виховання в старших підлітків оптимістичного ставлення до життя); розроблено модель особистісно орієнтованого виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності, що охоплює: мету, підходи, принципи, суб'єктів виховного процесу; діагностику вихованості оптимістичного ставлення старших підлітків до життя, педагогічні умови виховання оптимістичного ставлення до життя, форми,

методи та результат; визначено критерії (когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінковий), відповідні показники та рівні (високий, достатній, середній, низький) вихованості у старших підлітків оптимістичного ставлення до життя;

– *уточнено* сутність оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків, яке розглядається як інтегративне морально-психологічне утворення, що репрезентує особистісну зорієнтованість індивіда на позитивне світосприйняття, впевненість у своїх силах та можливостях, визначеність досяжних життєвих перспектив, наполегливість і цілеспрямованість в особистісному вдосконаленні, конструктивну взаємодію з оточуючими;

– *подальшого розвитку* набули зміст, форми й методи виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків, варіативно-змістові види роботи з педагогами і батьками щодо виховання в старших підлітків оптимістичного ставлення до життя у позаурочній діяльності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у впровадженні комплексної діагностики рівнів сформованості оптимістичного ставлення старших підлітків до життя; методики особистісно орієнтованого виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема програми виховних годин, комплексу тренінгів „Я люблю життя“, полемічного клубу „Я, ти, ми“, круглого столу „Пошуки та шляхи виховання оптимізму в старших підлітків“, батьківської педагогічної освіти „У майбутнє з оптимізмом!“.

Результати дослідження можуть бути використані педагогами загальноосвітніх навчальних закладів, шкільними психологами, соціальними педагогами; при розробленні навчально-методичних посібників, програм і методичних рекомендацій для класних керівників; методичних матеріалів для батьків; викладачами навчальних дисциплін „Теорія і методика виховання“, „Методика виховної роботи“; у системі післядипломної педагогічної освіти як доповнення до програм тренінгів, лекцій і семінарів, метою яких є розвиток особистості.

Результати дисертаційної роботи **впроваджено** у навчально-виховний процес Українського коледжу імені В. О. Сухомлинського (довідка № 432 від 26.12.2013 р.), Петрашівської ЗОШ I–III ступенів Віньковецького району Хмельницької області (довідка № 11 від 22.01.2014 р.), Віньковецького навчально-виховного комплексу в складі середньої загальноосвітньої школи I–III ступенів та гімназії Хмельницької області (довідка № 74 від 23.01.2014 р.), Зяньковецької ЗОШ I–III ступенів Віньковецького району Хмельницької області (довідка № 112 від 25.12.2014 р.), Кам'янець-Подільського навчально-виховного комплексу № 16 у складі загальноосвітньої школи I–III ступенів та колегіуму Хмельницької області (довідка № 325 від 26.12.2014 р.), Комунального закладу „Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського“ (довідка № 398 від 24.12.2014), загальноосвітньої школи I–III ступенів № 29 Кіровоградської міської ради Кіровоградської області (довідка № 286 від 30.12.2014 р.), Мар'янівської загальноосвітньої школи I–III ступенів Куйбишевської районної ради Запорізької області (довідка № 14-02/12 від 24.01.2014 р.), Черкаської гімназії № 9 імені О. М. Луценка Черкаської міської ради Черкаської області (довідка № 87

від 28.01.2014 р.), Черкаської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 10 Черкаської міської ради Черкаської області (довідка № 67 від 22.01.2014 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки, практичні результати дисертації представлено в доповідях на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – VII Міжнародній науковій конференції „European Applied Sciences: modern approaches in scientific researches“ (Штутгарт, 2013), XV Міжнародній науково-практичній конференції „Новые педагогические технологии“ (Москва, 2013), „Тенденції розвитку педагогіки та психології в XXI столітті“ (Одеса, 2013), II Міжнародній спільній українсько-американській науково-практичній конференції „Карпати-Апалачі: формування особистості в контексті сталого розвитку гірських регіонів“ (Івано-Франківськ, 2013), IV Міжнародній науковій конференції „Педагогическое мастерство“ (Москва, 2014), IV Міжнародній науковій конференції „Теория и практика образования в современном мире“ (Санкт-Петербург, 2014), II Міжнародній науково-практичній конференції „Развитие творческого потенциала личности и общества“ (Прага, 2014), „Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства“ (Харків, 2014), „Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні“ (Львів, 2014); *всеукраїнських* – „Січневі педагогічні читання: національні та загальнолюдські цінності освіти в полікультурному суспільстві (історія та сучасність)“ (Сімферополь, 2007), „Процес виховання у координатах духовного розвитку особистості“ (Київ, 2013), „Січневі педагогічні читання: сучасна система освіти: досвід минулого – погляд у майбутнє“ (Сімферополь, 2014); *обласній науково-методичній* конференції „Ціннісні орієнтири сучасної освіти“ (Черкаси, 2013).

Результати дослідження обговорювалися на засіданнях лабораторії морального та етичного виховання Інституту проблем виховання НАПН України (Київ, 2003–2015).

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено у 19 одноосібних публікаціях, з них 6 статей – у вітчизняних, 3 статті – в зарубіжних наукових фахових виданнях, 10 статей опубліковано у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій (5 із них – у зарубіжних).

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (325 найменувань, з них 26 іноземною мовою). Загальний обсяг дисертації становить 264 сторінки, з них 182 сторінки основного тексту, 18 додатків на 50 сторінках. Робота містить 13 таблиць на 6 сторінках і 5 рисунків на 3 сторінках (1 рисунок розміщений на одній повній сторінці).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь розробленості проблеми, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження; розкрито наукову новизну, методи і практичне значення одержаних результатів; наведено дані щодо апробації та

впровадження результатів дослідження; подано кількість публікацій, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – „**Виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків як наукова проблема**“ – здійснено аналіз стану дослідженості проблеми виховання оптимістичного ставлення до життя; уточнено визначення оптимістичного ставлення старших підлітків до життя, розроблено його змістову структуру; схарактеризовано критерії, показники та рівні вихованості оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків; визначено можливості позаурочної діяльності щодо виховання у старших підлітків оптимістичного ставлення до життя, представлено методіку констатувального етапу педагогічного експерименту, узагальнення його результатів.

Для розкриття теоретичних засад виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків здійснено ретроспективний аналіз відповідних наукових доробків. Вивчення філософських ідей Просвітництва (Л. Баранович, І. Гізель, Г. Лейбніц, Ж. Руссо, Г. Сковорода), Нового часу (Р. Декарт, І. Кант, Б. Паскаль, Л. Фейєрбах), неокласицизму (С. К'єркегор, М. Хайдеггер, А. Шопенгауер), екзистенціалізму (А. Камю), сучасних філософських досліджень (К. Абоносимова, Н. Гітун) засвідчило трансформацію розуміння оптимістичного сприймання людиною світу від бажаного елементу існування до обов'язкової умови повноцінного та щасливого життя, наповненого світлими і радісними почуттями, надіями на прекрасне майбутнє.

Шляхом аналізу ідей видатних педагогів (Г. Вашенко, Я. Корчак, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Я. Чепіга, С. Шацький) з'ясовано, що складниками оптимістичного ставлення до життя є задоволеність від подолання труднощів, упевненість у своїх силах, позитивні емоції, відчуття успіху, віра у власні можливості, воля, наполегливість, життєва перспектива.

Опрацювання психологічних досліджень О. Алферова, Л. Божович, Л. Виготського, І. Кона, К. Левіна, О. Леонт'єва, Ж. Піаже, Ф. Райса, С. Холла дозволило визначити особливості становлення особистості у старшому підлітковому віці, що сприяло розумінню основи формування психічних якостей і рис у цьому віковому періоді, зокрема самовдосконалення, самооцінки, самовираження, самоствердження, самовиховання та інших елементів оптимістичного ставлення людини до життя.

У результаті дослідження виховного потенціалу позаурочної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів (Є. Кондратова, С. Сергієнко, С. Шевченко, В. Цись) доведено, що вона містить великий арсенал засобів, методів, прийомів, які забезпечують її інтегративність, варіативність, динамічність, мобільність, зумовлюючи значні можливості для ефективного процесу виховання в старших підлітків оптимістичного ставлення до життя.

Теоретичною основою нашого дисертаційного дослідження є наукові висновки І. Беха, Т. Грабовської, О. Киричука, М. Замишляєвої, О. Леонт'єва, Н. Левус, Т. Титаренко, Г. Тульчинського, К. Тернер, В. Франкла, В. Чудновського, К. Абульханової-Славської, Г. Костюка, К. Левіна, Л. Сохань, що виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків та його складників здійснюється завдяки впровадженню особистісно орієнтованого підходу,

формуванню позитивної мотивації діяльності особистості, самоставлення в структурі поведінкових проявів, успішному переведенню цілей у перспективу життєдіяльності, мотивації досягнення успіху, реалізації закладеного потенціалу, пошуку сенсу і стратегії життя, позитивному сприйняттю себе та інших людей як суб'єктів життя, побудові життєвої програми, врахуванні соціально-психологічної концепції життєвих криз особистості.

На підставі зазначеного, *оптимістичне ставлення старших підлітків до життя* нами визначено як інтегративне морально-психологічне утворення, що репрезентує особистісну зорієнтованість індивіда на позитивне світосприйняття, впевненість у своїх силах та можливостях, визначеність досяжних життєвих перспектив, наполегливість і цілеспрямованість в особистісному вдосконаленні, конструктивну взаємодію з оточуючими.

Розроблено *змістову структуру* оптимістичного ставлення старших підлітків до життя, компонентами якої є: *впевненість у своїх силах і можливостях* (віра, надія); *вольові якості* (наполегливість, цілеспрямованість); *життєва перспектива* (короткострокові та довгострокові наміри); *позитивно-емоційні стани* (радість, задоволеність життям), *особистісне самовдосконалення* (самопізнання, самотворення, самореалізація).

Стан сформованості оптимістичного ставлення старших підлітків до життя вивчався нами за такими *критеріями*: когнітивний, емоційно-цінісний, поведінковий.

Показниками *когнітивного критерію* визначено: знання старших підлітків про сутність оптимістичного ставлення до життя, розуміння цінності життя; знання засобів і прийомів самовдосконалення.

Показники *емоційно-цінісного критерію*: емоційно-позитивне ставлення до життя; впевненість у своїх силах і можливостях; бажання самовдосконалення і самореалізації; почуття задоволення від своїх досягнень і конструктивного вирішення життєвих проблем.

Показниками *поведінкового критерію* є: уміння практично самовдосконалюватися; уміння активно діяти в будь-яких життєвих умовах; уміння із задоволенням надавати допомогу іншим.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту був використаний комплекс взаємозв'язаних емпіричних *методів діагностики*: бесіди, анкетування, інтерв'ювання, тестування, незалежні характеристики, метод „незакінчене речення“, вирішення проблемних ситуацій, пряме й опосередковане педагогічне спостереження, ранжування, аналіз шкільної документації, вивчення досвіду роботи вчителів, батьків; одержані за результатами констатувального етапу експерименту дані дали змогу виявити високий, достатній, середній, низький рівні вихованості оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків.

Високий рівень вихованості оптимістичного ставлення до життя (експериментальні групи (далі – ЕГ) – 10,4 %; контрольні групи (далі – КГ) – 12,4 %) мають старші підлітки, які розуміють цінність людського життя, значущість оптимістичного ставлення до нього та його роль у різні періоди життя людини, сприймають життєві поразки та невдачі як урок, роблять з них конструктивні висновки; мають об'єктивну самооцінку, виявляють інтерес до самопізнання та

самотворення; висувають життєві перспективи; наполегливо і цілеспрямовано діють за несприятливих умов, із задоволенням надають допомогу тим, хто її потребує.

Старшим підліткам із *достатнім рівнем* (ЕГ – 15,8 %; КГ – 18,6 %) притаманні знання про цінність життя і оптимістичне ставлення до нього. У них достатньо розвинене почуття задоволення своїм життям. Діти цієї групи не завжди впевнені в собі, не можуть реально оцінити свої сили, потребують певної підтримки від оточуючих, визнання своїх досягнень і потенційних можливостей. Вони не завжди допомагають товаришам, але намагаються спонукати їх до конструктивних дій.

Старшим підліткам із *середнім рівнем* вихованості оптимістичного ставлення до життя (ЕГ – 40,1 %; КГ – 43,8 %) властиві неповні чи фрагментарні знання про життя як цінність, їх майже не цікавить саморозвиток (самопізнання та можливість самореалізації). Брак знань і навичок заважає їм об'єктивно оцінити себе, визначити перспективи, що спричиняє невпевненість щодо свого статусу в колективі. Вони рідко ініціативні, бояться невдач, в яких звинувачують інших; у досягненні цілей намагаються маніпулювати іншими. Їхні настрої (оптимістичні чи песимістичні) часто залежать від групового оточення, що пояснюється зорієнтованістю на однолітків, бажанням не виділятися і виявляти корпоративність.

Низький рівень вихованості оптимістичного ставлення до життя (ЕГ – 33,7 %; КГ – 25,2 %) характерний старшим підліткам, яких не цікавить сутність людського життя; вони ставляться до інших як до засобу досягнення власних цілей. Такі підлітки або байдужі, або надто драматизують життєві події, бачать тільки негатив, що позбавляє їх можливості розвиватися. Невизначеність життєвих перспектив зумовлена заниженою самооцінкою, зневірою у своїх можливостях, невмінням працювати над собою, ставити цілі та досягати їх. Вони майже завжди не задоволені своїм життям, звинувачують інших у своїх проблемах, виявляють високу конфліктність у спілкуванні; мають шкідливі звички, які, на їхню думку, допомагають їм самоствердитися серед однолітків, шукають себе у неформальних об'єднаннях.

Експериментальною базою дослідження стали Петрашівська ЗОШ І–ІІІ ступенів Віньковецького району Хмельницької області, Віньковецький навчально-виховний комплекс у складі середньої загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів та гімназії Хмельницької області, Кам'янець-Подільський навчально-виховний комплекс № 16 у складі загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів та колегіуму Хмельницької області, Зяньковецька ЗОШ І–ІІІ ступенів Деражнянського району Хмельницької області, Український коледж імені В. О. Сухомлинського.

На різних етапах дослідження експериментом було охоплено 398 учнів 7–9 класів; 197 вчителів, а також 289 батьків. До складу експериментальної групи (ЕГ) увійшло 202 учнів, до контрольної групи (КГ) – 196 учнів.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили, що причиною низького рівня вихованості оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків є відсутність відповідних особистісно орієнтованих методик виховання, невикористання потенціалу позаурочної діяльності, невідповідність вчителів і батьків до виховної роботи в цьому напрямі.

У другому розділі – *„Педагогічні умови виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності“* – обґрунтовано педагогічні умови виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності, розроблено й експериментально перевірено методику особистісно орієнтованого виховання означеної якості, розкрито зміст та процедуру підготовки вчителів до виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків та підвищення педагогічного потенціалу батьків щодо такого виховання, простежено динаміку вихованості оптимістичного ставлення до життя учнів експериментальної і контрольної груп, представлено результати дослідження.

Для апробування педагогічних умов розроблено модель особистісно орієнтованого виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності (рис.).

Модель об'єднала: *мету* – виховання у старших підлітків оптимістичного ставлення до життя; *підходи* (особистісно орієнтований, гуманістичний, суб'єкт-суб'єктної взаємодії); *принципи* (гуманізації виховного середовища, послідовності і систематичності, урахування індивідуальних і вікових особливостей, природовідповідності, опори на позитивне, виховання успіхом, поваги до особистості, суб'єкт-суб'єктної взаємодії); *суб'єктів виховного процесу* – старші підлітки, педагоги, батьки; *діагностику вихованості оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків*, що здійснювалася відповідно до критеріїв, показників та рівнів; *педагогічні умови виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків*; *сукупність форм, методів* як способів діяльності й впливу на старших підлітків, педагогів і батьків; *прогнозований результат* – вихованість оптимістичного ставлення старших підлітків до життя.

Відповідно до зазначеної моделі, стрижневим завданням формувального етапу експерименту стало впровадження обґрунтованих педагогічних умов у позаурочній діяльності.

Реалізація першої педагогічної умови – *розроблення і запровадження методики особистісно орієнтованого виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності* – зумовлена її забезпеченням комплексного підходу до виховання через:

гуманізацію виховного середовища; визнання дитини як найвищої цінності; єдність мети, змісту, форм і методів виховання оптимістичного ставлення до життя; вплив на свідомість, почуття й поведінку вихованців; суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників виховного процесу; залучення до практичної діяльності через систему конкретних виховних справ.

Вихованці залучалися до різноманітної позаурочної творчої діяльності за інтересами завдяки використанню *індивідуальних* (співбесіда, індивідуальні консультації, доручення, робота над програмою саморозвитку), *колективних* (тренінг особистісного зростання „Я люблю життя“, круглий стіл „Ми все подолаємо!“, виховні години, факультативний курс „Життєві проблеми як урок майбутнього“, полемічний клуб „Дискусія“, „виховний центр“, творчі справи), *масових* (конкурси, виставки, тематичні свята, конференції) форм роботи.

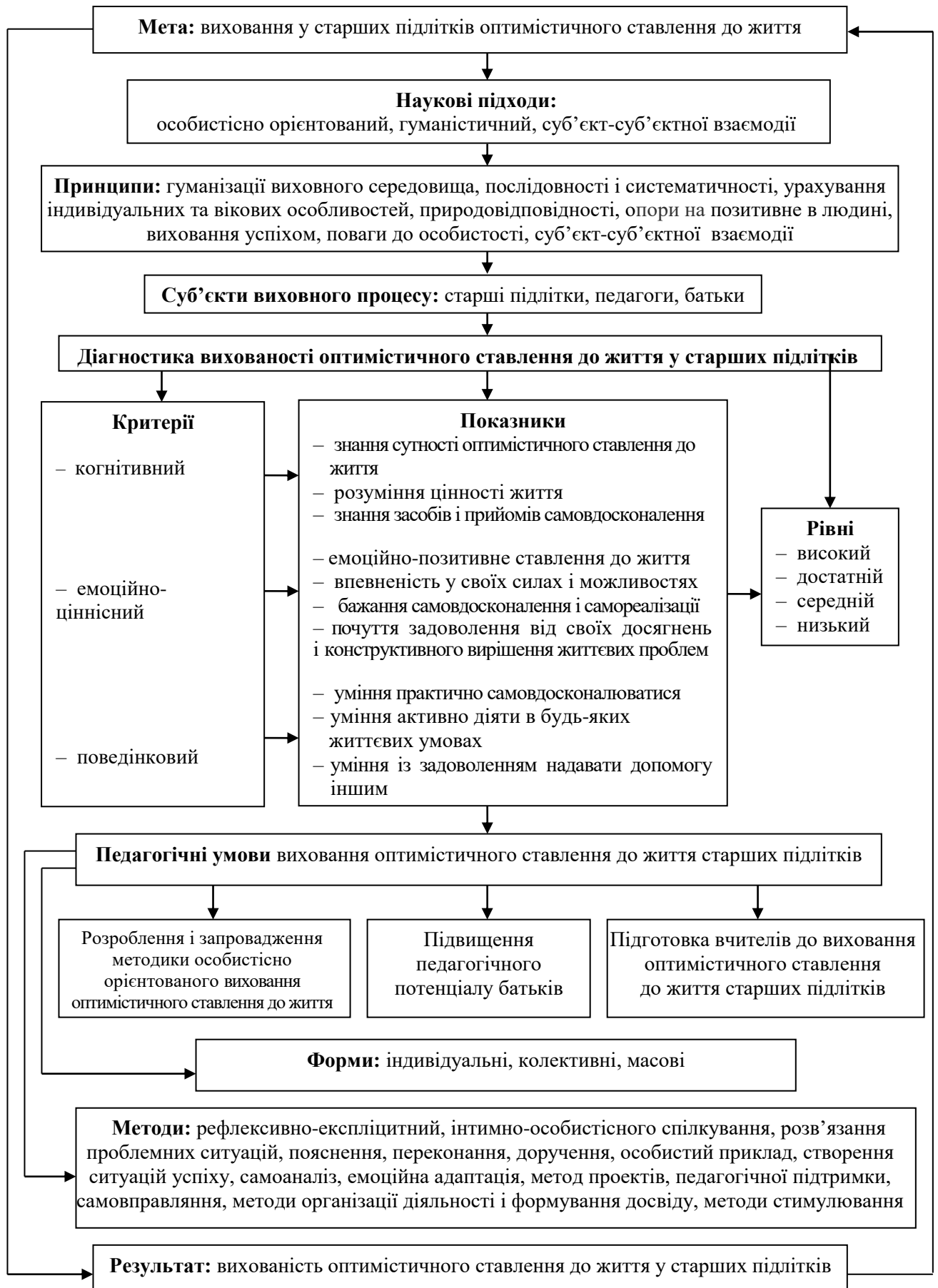

Рис. Модель особистісно орієнтованого виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків у позаурочній діяльності

Під час тренінгу були проведені заняття „Сюрпризи і подарунки“, „Як стати привабливим і цікавим для оточуючих“, „Дружба як цінність“, „Чи готовий я до саморозвитку“, „Як змінити себе на краще“, „Жарти і розіграші“, „Стати впевненим“ (7 кл.); „Умій сказати: – Ні“, „Вчимося долати гнів та роздратування“, „Чи вміємо ми дякувати“, „Секрети успіху“, „Як боротися з поганим настроєм“, „Розрада як перша допомога“, „Виховуємо у собі лідерські якості“, „Я-реальне і Я-ідеальне“ (8 кл.); „Культура дозвілля“, „Магічна формула вирішення конфліктів“, „Життєве кредо гідної людини“, „Подолання бар’єрів у спілкуванні“, „Творчість і натхнення“, „Я – майбутнє“, „Песимізм і оптимізм“ (9 кл.).

Мета тренінгів полягала у формуванні оптимістичного мислення, позитивного сприйняття життя та себе в ньому, здатності конструктивно вирішувати свої проблеми, визначати близькі та далекі перспективи. Робота у тренінгових групах була спрямована на розвиток упевненості, цілеспрямованості, наполегливості, віри у власні сили та можливості; формування навичок міжособистісної взаємодії.

Вихованню оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків сприяли виховні години: „Співчуття і співрадість“, „Люди, які створили себе“ (7 кл.); „Як досягнути успіху (з життєвих прикладів реальних персоналій)“, „Змінюємось на краще“ (8 кл.), „Нерозділене кохання як шанс стати кращим“, „Оптимізм як життєва філософія“, „Правила розради“ (9 кл.).

Свою ефективність довели застосовані в дослідженні методи пояснення, переконання, проектування, моделювання, аналіз проблемних життєвих ситуацій, дискусії, інтимно-особистісне спілкування, вільний діалог, „сократівські бесіди“, сюжетно-рольові та ділові ігри, колективне планування загальних творчих справ і проєктів, доручення, створення ситуацій успіху, рефлексивно-експліцитний метод, які сприяли побудові життєвих перспектив, прийняттю самостійних рішень і активним діям у творчих завданнях, визначенню персональної спрямованості у різних видах діяльності, викликали переживання успіху, визнання особистісних досягнень.

Особистісно орієнтована методика виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності активізувала вольові якості школярів, сприяла визначеності їхніх життєвих планів, формуванню впевненості у своїх силах і можливостях, особистісному вдосконаленню.

Друга педагогічна умова – *підготовка вчителів до виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків* – передбачала участь у педагогічних радах, методоб’єднаннях, лекціях, семінарі, майстер-класі „Вчимося спілкуватися“, проведення круглого столу. Така робота забезпечувала науково-педагогічну підготовку вчителів, розширювала діапазон сучасних форм, методів та прийомів виховання, сприяла підвищенню педагогічної майстерності педагогів.

На педагогічних радах та методоб’єднаннях обговорювалися особливості виховання учнів 7–9 класів, упровадження передового педагогічного досвіду із зазначеної проблеми у виховну практику школи. Кожен учитель ознайомився з відповідним алгоритмом роботи, який передбачав: вивчення індивідуальних особливостей учня, визначення його особистісної проблеми, налаштування на допомогу, знаходження шляхів її здійснення, створення умов для особистісного розвитку, самовираження та самореалізації підлітків.

Круглий стіл „Шляхи виховання оптимізму у старших підлітків“ детально розкрив психологічні механізми ситуацій успіху в виховній роботі з підлітками, застосування яких у подальшій практиці принесло очікувані результати: усунення ситуативної тривожності, страхів; формування адекватної самооцінки учнів, виникнення позитивних емоцій і впевненості в собі; зменшення міжособистісних конфліктів у групі й колективі.

Реалізація третьої педагогічної умови – *підвищення педагогічного потенціалу батьків щодо виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків* – забезпечувалася за допомогою розробленої програми батьківської педагогічної освіти „У майбутнє з оптимізмом!“ за напрямками: поширення серед батьків знань про сутність оптимістичного ставлення старших підлітків до життя; ознайомлення та оволодіння сучасними формами і методами виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у сім'ї (інтимно-особистісне спілкування, пояснення, створення ситуацій успіху, доручення тощо); залучення батьків до позаурочної діяльності з метою ефективного виховання в старших підлітків оптимістичного ставлення до життя (заняття гуртків, бесіди з дітьми: „Як бути готовим до несподіванок долі“, „Я впевнений у собі“, „Мої життєві цілі“, „Я – режисер свого життя“; заходи родинного клубу „Життя як шанс“).

Динаміку кількісних змін у рівнях вихованості оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків за підсумками експериментальної роботи наведено у таблиці нижче. Для отримання достовірних результатів експериментальної роботи було використано критерій Пірсона, який надав змогу порівняти статистичну значущість розбіжностей двох незалежних вибірок: експериментальної та контрольної груп за всіма показниками. Аналіз результатів обчислень свідчить про незначну статистичну розбіжність між експериментальною та контрольною групами на початку експерименту. Наприкінці експерименту була отримана значна статистична розбіжність між контрольною та експериментальною групами за всіма показниками.

Таблиця

**Динаміка рівнів вихованості у старших підлітків
оптимістичного ставлення до життя**

Рівні	Експериментальна група					Контрольна група				
	Констатувальний етап		Контрольний етап		Динаміка %	Констатувальний етап		Контрольний етап		Динаміка %
	осіб	%	осіб	%		осіб	%	осіб	%	
Високий	21	10,4	49	24,7	+14,3	24	12,4	27	13,8	+1,4
Достатній	32	15,8	68	33,6	+17,8	35	18,6	38	19,4	+0,8
Середній	81	40,1	53	26,2	-13,9	87	43,8	88	44,9	+1,1
Низький	68	33,7	32	15,5	-18,2	50	25,2	43	21,9	-3,3

Кількість учнів ЕГ із високим рівнем вихованості оптимістичного ставлення до життя зросла на 14,3 %, тоді як у КГ – на 1,4 %; з достатнім рівнем (ЕГ) – на 17,8 %, у КГ – на 0,8 %. Кількість вихованців ЕГ середнього рівня зменшилася на

13,9 %, а у КГ – збільшилася на 1,1 %. Певна динаміка спостерігалася у вихованців ЕГ з низьким рівнем вихованості оптимістичного ставлення до життя – їхня кількість зменшилася на 18,2 %, у КГ – на 3,3 %.

Отже, проведена експериментальна робота сприяла підвищенню в учасників експерименту рівня вихованості оптимістичного ставлення до життя і засвідчила ефективність запроваджених у позаурочну діяльність обґрунтованих педагогічних умов.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне обґрунтування і практичне розв'язання актуальної проблеми виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності, що виявляється в узагальненні теоретичних засад виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків та обґрунтуванні педагогічних умов виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності.

Результати теоретичного та експериментального дослідження засвідчили досягнення мети, ефективність вирішення поставлених завдань і надали підстави для формулювання таких *висновків*:

1. Доведено, що проблема виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності є актуальною з огляду на сучасну соціально-економічну і політичну ситуацію в Україні. Проведений аналіз наукових джерел засвідчив трансформацію розуміння оптимістичного сприймання людиною світу від бажаного елементу її існування до необхідної умови повноцінного та щасливого життя.

На основі дослідження психолого-педагогічного аспекту проблеми „оптимістичне ставлення до життя у старших підлітків“ визначено як інтегративне морально-психологічне утворення, що репрезентує особистісну зорієнтованість індивіда на позитивне світосприйняття, впевненість у своїх силах та можливостях, визначеність досяжних життєвих перспектив, наполегливість і цілеспрямованість в особистісному вдосконаленні, конструктивну взаємодію з оточуючими.

2. На основі теоретичного аналізу наукових праць з теми дослідження схарактеризовано критерії вихованості у старших підлітків оптимістичного ставлення до життя, а також їх відповідні показники: когнітивний (знання старших підлітків про сутність оптимістичного ставлення до життя; розуміння цінності життя; знання засобів і прийомів самовдосконалення); емоційно-ціннісний (емоційно-позитивне ставлення до життя; впевненість у своїх силах і можливостях; бажання самовдосконалення і самореалізації; почуття задоволення від своїх досягнень і конструктивного вирішення життєвих проблем); поведінковий (уміння практично самовдосконалюватися; уміння активно діяти в будь-яких життєвих умовах; уміння із задоволенням надавати допомогу іншим).

Використання діагностичних методик на констатувальному етапі експерименту дало можливість визначити рівні вихованості оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків – високий, достатній, середній, низький. За результатами дослідження встановлено, що в ЕГ 10,4 % учнів мають високий,

15,8 % – достатній, 40,1 % – середній, 33,7 % – низький рівні вихованості оптимістичного ставлення до життя. У КГ – 12,4 %, 18,6 %, 43,8 %, 25,2 % відповідно.

3. Для забезпечення ефективності виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків була розроблена модель особистісно орієнтованого виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності, яка охоплює мету діяльності – виховання в старших підлітків оптимістичного ставлення до життя; підходи – особистісно орієнтований, гуманістичний, суб'єкт-суб'єктної взаємодії; принципи – гуманізації виховного середовища, послідовності і систематичності, урахування індивідуальних і вікових особливостей, природовідповідності, опори на позитивне, виховання успіхом, поваги до особистості, суб'єкт-суб'єктної взаємодії; суб'єктів виховного процесу – старших підлітків, педагогів, батьків; діагностику вихованості оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків, що здійснюється відповідно до критеріїв, показників та рівнів; педагогічні умови виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків; сукупність форм, методів; прогнозований результат – вихованість оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків.

4. Визначено й обґрунтовано педагогічні умови виховання у старших підлітків оптимістичного ставлення до життя: розроблення і запровадження методики особистісно орієнтованого виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності; підготовка вчителів до виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків; підвищення педагогічного потенціалу батьків щодо такого виховання.

Експериментальна апробація комплексу методики особистісно орієнтованого виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків засвідчила, що вона ефективна за: визнання дитини найвищою цінністю; гуманізації виховного середовища; єдності мети, змісту, форм і методів виховання; впливу на свідомість, почуття й поведінку вихованців; суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників виховного процесу – вихованців, батьків і вчителів; залученням вихованців до практичної діяльності через систему конкретних виховних справ; створення вихователем особистісно орієнтованого поля з метою забезпечення психологічного комфорту старших підлітків.

Застосування інтерактивних форм (тренінгу „Я люблю життя“, диспутів у полемічному клубі „Я, ти, ми“, круглого столу „Шляхи виховання оптимізму у старших підлітків“, факультативу „Життєві цілі та перспективи“) і методів (бесіди, дискусії, інтимно-особистісного спілкування, рефлексивно-експліцитного методу, методу проблемних ситуацій, доручення) сприяли усвідомленню вихованцями цінності життя і свого місця в ньому, формуванню здатності приймати самостійні рішення, мобілізуватися й активно діяти, стверджуватися у своїх силах та можливостях.

Для підготовки педагогів до виховання в старших підлітків оптимістичного ставлення до життя у позаурочній діяльності застосовувалися такі форми роботи: педагогічна рада, методоб'єднання, лекція, семінар, майстер-клас, круглий стіл, завдяки яким розширився світогляд, збагатився педагогічний досвід учителів.

Підвищення педагогічного потенціалу батьків було забезпечено за допомогою реалізації розробленої програми батьківської педагогічної освіти „У майбутнє з оптимізмом!“.

Результативність експериментальної роботи засвідчена кількісно-якісними змінами показників вихованості оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків експериментальних та контрольних груп на початку і наприкінці формувальних впливів.

Дисертаційне дослідження не вичерпало всіх аспектів проблеми особливостей виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків. *Подальших досліджень потребують* питання виховання оптимістичного ставлення до життя в різних соціальних інститутах; у дітей, позбавлених батьківського піклування; виховання оптимістичного ставлення до життя та його складників в інших вікових періодах.

Зважаючи на актуальність досліджуваної теми, *рекомендовано*: запровадити у виховну діяльність загальноосвітніх шкіл методику особистісно орієнтованого виховання оптимістичного ставлення до життя (методики діагностування вихованості в старших підлітків оптимістичного ставлення до життя в позаурочній діяльності; комплексу тренінгових занять особистісного зростання „Я люблю життя“, факультативу „Життєві цілі та перспективи“), програму з батьківської педагогічної освіти „У майбутнє з оптимізмом!“.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Карелова Г. А. Стан виховання у старших підлітків оптимістичного ставлення до життя в сучасних умовах / Г. А. Карелова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / Ін-т проблем виховання АПН України ; [редкол.: О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех [та ін.]. – К., 2005. – Вип. 8 : в 2-х кн. – Кн. I. – С. 85–90.

2. Карелова Г. А. Удосконалення змісту, форм і методів виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків у процесі позаурочної діяльності / Г. А. Карелова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / Ін-т проблем виховання АПН України ; [редкол.: О. В. Сухомлинська [та ін.]. – К., 2006. – Вип. 9 : в 2-х кн. – Кн. I. – С. 159–165.

3. Карелова Г. А. Особистісно орієнтована технологія виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків / Г. А. Карелова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – Кіровоград : Імекс-ЛТД. – 2013. – Вип. 17 : у 2-х кн. – Кн. 1. – С. 300–308.

4. Карелова Г. А. Теоретико-методологічні засади оптимістичного ставлення до життя особистості / Г. А. Карелова // Гірська школа Українських Карпат : наукове фахове видання з педагогічних наук. – 2013. – № 8–9. – С. 205–209.

5. Карелова Г. А. Особистість учителя у вихованні оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків / Г. А. Карелова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики :

зб. наук. пр. / ред. кол. Н. В. Гузій (відп. ред.). – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 21 (31). – С. 216–221.

6. Карелова Г. А. Підвищення педагогічного потенціалу батьків як умова виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків / Г. А. Карелова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) [та ін.]. – Запоріжжя, 2013. – Вип. 33 (86). – С. 186–193.

Статті у зарубіжних наукових фахових виданнях

7. Карелова Г. А. Усовершенствование содержания, форм и методов воспитания оптимистического отношения к жизни у старших подростков в процессе внеурочной деятельности / Г. А. Карелова // Педагогика и психология : науч.-метод. журн. Казахского нац. пед. ун-та имени Абая. – 2013. – № 4 (17). – С. 112–117.

8. Карелова Г. А. Подготовка учителей к осуществлению воспитания оптимистического отношения к жизни у старших подростков / Г. А. Карелова // Педагогическое образование в России : науч. журн. Уральского гос. пед. ун-та. – 2014. – № 2. – С. 29–32.

9. Карелова Г. А. Вопросы воспитания оптимистического отношения к жизни в философии / Г. А. Карелова // Педагогика и психология : науч.-метод. журн. Казахского нац. пед. ун-та имени Абая. – 2014. – № 2 (19). – С. 153–159.

Статті у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій

10. Карелова Г. А. Особливості виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків / Г. А. Карелова // Січневі педагогічні читання. – Сімферополь : НІЦ КІПУ, 2013. – Вип. 11. – С. 85–90.

11. Карелова Г. А. Оптимістичне ставлення до життя: особливості виховання у старших підлітків / Г. А. Карелова // Тенденції розвитку педагогіки та психології в ХХІ столітті : зб. наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф., (Одеса, 6–7 груд. 2013 р.). – Одеса : Південна фундація педагогіки, 2013. – С. 9–12.

12. Карелова Г. А. Особливості взаємодії з батьками у вихованні оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків / Г. А. Карелова // Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., (Харків, 11–12 квіт. 2014 р.). – Харків : Східноукраїнська організація „Центр педагогічних досліджень“, 2014. – С. 15–20.

13. Карелова Г. А. Особистісно орієнтована технологія виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків / Г. А. Карелова // Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні : зб. тез наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф., (Львів, 25–26 квіт. 2014 р.). – Львів : Львівська педагогічна спільнота, 2014. – С. 56–60.

14. Карелова Г. А. Духовно-моральний вимір оптимістичного ставлення до життя / Г. А. Карелова // Гармонізація культурно-освітнього простору вищої школи: соціально-педагогічні аспекти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Мелітополь, 12–13 черв. 2014 р.) / за заг. ред. В. В. Молодиченка. – Мелітополь : МДПУ імені Б. Хмельницького, 2014. – С. 130–132.

Статті у збірниках матеріалів зарубіжних науково-практичних конференцій

15. Карелова Г. А. Личностно ориентированная технология воспитания оптимистического отношения к жизни у старших подростков в современной педагогике / Г. А. Карелова // Новые педагогические технологии : материалы XV Междунар. науч.-практ. конф., (Москва, 11 марта 2013 г.). – М. : Спутник +, 2013. – С. 30–34.

16. Karelova G. A. Age features of older adolescents in cultivating optimistic attitude towards life / G. A. Karelova // European Applied Sciences: modern approaches in scientific researches, 7th International scientific conference (Germany, Stuttgart, December 16, 2013). – ORT Publishing : Stuttgart, 2013. – P. 42–43.

17. Карелова Г. А. Воспитание оптимистического отношения к жизни: психологический аспект / Г. А. Карелова // Development of the creative potential of a person and society : materials of the II international scientific conference on January 17–18, 2014. – Prague : Vědecko vydavatelské centrum „Sociosféra-CZ“. – P. 108–111.

18. Карелова Г. А. Воспитание оптимистического отношения к жизни в педагогической мысли / Г. А. Карелова // Теория и практика образования в современном мире : материалы IV Междунар. науч. конф., (Санкт-Петербург, 20 янв. 2014 г.). – СПб. : Реноме, 2014. – С. 3–6.

19. Карелова Г. А. Философский подход в воспитании оптимистического отношения к жизни личности / Г. А. Карелова // Педагогическое мастерство : материалы IV Междунар. науч. конф., (Москва, февр. 2014 г.). – М. : Буки-Веди, 2014. – Ч. I. – С. 4–6.

АНОТАЦІЇ

Карелова Г. А. Виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Інститут проблем виховання НАПН України, Київ, 2015.

Дисертація присвячена проблемі виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності. На основі вивчення вітчизняної та зарубіжної наукової літератури здійснено ретроспективний аналіз означеної проблеми та з'ясовано її стан у педагогічній теорії і практиці. Розкрито сутність „оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків“, уточнено його змістові структурні компоненти, виявлено критерії і показники, визначено рівні вихованості зазначеного морально-психологічного утворення у старших підлітків. Розроблено модель особистісно орієнтованого виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності. Визначено та експериментально перевірено педагогічні умови виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків у позаурочній діяльності (розроблення та впровадження методики особистісно орієнтованого виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків у позаурочній діяльності; підготовка вчителів до виховання оптимістичного ставлення до життя в старших підлітків; підвищення педагогічного

потенціалу батьків щодо виховання оптимістичного ставлення до життя у старших підлітків).

Ключові слова: оптимістичне ставлення до життя, виховання оптимістичного ставлення до життя, старший підліток, позаурочна діяльність, методика, особистісно орієнтоване виховання.

Карелова Г. А. Воспитание оптимистического отношения к жизни у старших подростков во внеурочной деятельности. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Институт проблем воспитания НАПН Украины, Киев, 2015.

Диссертация посвящена проблеме воспитания оптимистического отношения к жизни у старших подростков во внеурочной деятельности.

В работе проанализировано состояние проблемы в философской, психологической и педагогической литературе, осуществлен анализ развития научных взглядов на феномен оптимистического отношения к жизни, раскрыты теоретические основы его воспитания у учащихся.

Уточнено понятие оптимистического отношения к жизни у старших подростков, которое рассматривается как интегральное нравственно-психологическое образование, представляющее их ориентированность на личностный рост, проявляющееся в позитивном мироощущении, уверенности в своих силах и возможностях, определении жизненных перспектив, конструктивном взаимодействии с другими людьми, саморазвитии и самосовершенствовании.

Разработана модель личностно ориентированного воспитания оптимистического отношения к жизни у старших подростков во внеурочной деятельности.

Определены критерии воспитанности оптимистического отношения к жизни в старшем подростковом возрасте (когнитивный, эмоционально-ценностный, поведенческий), показатели которых помогли выделить четыре группы учащихся с высоким, достаточным, средним и низким уровнями воспитанности оптимистического отношения к жизни.

Обоснованы и экспериментально проверены педагогические условия воспитания оптимистического отношения к жизни у старших подростков: разработка и внедрение методики личностно ориентированного воспитания оптимистического отношения к жизни у старших подростков во внеурочной деятельности; подготовка учителей к воспитанию оптимистического отношения к жизни у старших подростков; повышение педагогического уровня родителей в воспитании оптимистического отношения к жизни у старших подростков.

Методика личностно ориентированного воспитания оптимистического отношения к жизни у старших подростков во внеурочной деятельности позволила активизировать волевые качества школьников, способствовала определению их жизненных перспектив, формированию уверенности в своих силах и возможностях, восприятию поражений и неудач как жизненного урока, налаживанию отношений с окружающими людьми.

В рамках опытно-экспериментальной работы разработана программа для педагогического просвещения родителей „В будущее с оптимизмом!“, апробированная в работе экспериментальных групп. Определены основные направления повышения потенциала родителей в воспитании у старших подростков оптимистического отношения к жизни: а) распространение среди родителей знаний о сущности оптимистического отношения к жизни; б) овладение современными формами и методами воспитания оптимистического отношения к жизни у старших подростков в семье; в) привлечение родителей ко внеурочной деятельности с целью эффективного воспитания у старших подростков оптимистического отношения к жизни.

Эффективность разработанных педагогических условий воспитания оптимистического отношения к жизни у старших школьников подтверждена экспериментально: полученные конечные количественные результаты свидетельствуют о положительной динамике сформированности у старших подростков оптимистического отношения к жизни.

Ключевые слова: оптимистическое отношение к жизни, воспитание оптимистического отношения к жизни, старший подросток, внеурочная деятельность, методика, личностно ориентированное воспитание.

Karelova G. A. Education of Optimistic Attitude towards Life among Older Adolescents in Overtime Activities. – Printed as manuscript.

Thesis for a scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences in speciality 13.00.07 – Theory and Methods of Education. – Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2015.

The thesis is devoted to the education of optimistic attitude towards life in older adolescents in after-hour activities. Based on the analysis of domestic and foreign scientific literature, a retrospective analysis of the abovementioned problem is provided and its position in the pedagogical theory and practice is found. The essence of the concept of „optimistic attitude towards life“ in older adolescents is disclosed, its structural components are clarified. The corresponding criteria and indicators are identified, the levels of education of the mentioned moral and psychological formation of older adolescents are determined. A model of personality-oriented education of optimistic attitude towards life in older adolescents in after-hour activities is developed. Pedagogical conditions of education of adolescents' optimistic attitude towards life in after-hour activity are developed and tested (the development of personality-oriented methodology of education of optimistic attitude towards life among older adolescents in after-hour activity; training of teachers to educate optimistic attitude towards life among older adolescents in after-hour activity; improvement of parental educational potential as a condition to educate optimistic attitude towards life among older adolescents in after-hour activity).

Keywords: optimistic attitude towards life, education of optimistic attitude towards life, older adolescent, overtime activities, methodology, personality-oriented education.

Підписано до друку 18.12.2015 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 111.

«Видавництво “Науковий світ”»[®]
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Казимира Малевича (Боженка), 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit23@ukr.net
Сайт: nsvit.cc.ua